

[Jan Palach] [1999]

Před třiceti lety se pokusil sebeobětí přimět své spoluobčany (spíše než politiky) k větší rezistenci student filosofie Jan Palach. Inspirován tehdejší vlnou podobných činů buddhistických mnichů v dalekém Orientě, sáhl po hořlavině, kterou se na Václavském náměstí polil, zapálil sám sebe a pak s těžkými popáleninami několik dní bolestně umíral. Ničeho hmatatelného nedosáhl, jen snad v některých lidech vyvolal ostřejší pocit zahanbení a viny, možná i novou vlnu rozhořčení a vzteku. Všechno se zdálo být ztraceno, a vskutku téměř všechno na dvacet let ztraceno bylo. Těch dvacet let je jenom chvílka v historii, ale jsou to také velké kusy pokaženého, zmarněného života mnoha jednotlivců. A pro mnohé šlo ne o dvacet, ale o čtyřicet, dokonce o padesát let života. Jeden obludný systém byl poražen ve válce, druhý se nakonec rozložil jakoby sám, i když leccos tomu napomohlo. Dodnes asi dost nerozumíme tomu, co se to stalo před deseti a více lety, a je velkou otázkou, zda jsme schopni lépe porozumět tomu, co všechno se po několikaleté přípravě odehrávalo a co bylo násilně přerušeno před celými jednatřiceti lety. Bez toho je však nemožné porozumět Janu Palachovi. Ono se to všechno vcelku a definitivně vlastně ještě dodnes úplně nestalo, a záleží stále ještě na nás a na dalších generacích, čím se to nakonec stane.

Palachův čin byl a je symbolický; není to přímý odpor nebo protest, ale výzva. A ještě spíše jen poukaz k výzvě, která ani nevychází od Palacha, ale kterou se Palach pokusil svým činem tlumočit, a je docela možné, že by ji ani sám nebyl dokázal náležitě formulovat. Třeba si onu výzvu sám Palach ani ne zvolil, třeba si spíše ona vybrala jeho. A je to výzva, která nás tehdy oslovovala snad všechny, a po mém soudu nás oslovuje ještě i dnes. Nejde o formu, jakou na sebe tehdy vzala. Palach byl příliš mlád, neměl za sebou žádnou práci, žádné dílo, neměl nic než svůj život. V evropských, zejména pak v křesťanských tradicích je ovšem oběť také chápána jinak. Ale to se nám nesmí stát výmluvou. Palach nebyl ke svému činu dohnán okupanty, ale úpadkem a rozpadem toho, co v prvních dnech, týdnech a měsících takřka zázračně vyrostlo jako nenásilná, ale odhodlaná reakce na intervenci. Palachův čin nebyl a není obviněním násilné proradnosti tzv. spojenců (to by byl téměř o půl druhého roku zpožděn), ale všech těch z nás, kteří jsme zradili sami sebe tím, že jsme přestali chtít žít v pravdě a že jsme se začali smířovat s „nutností“.

V lednu 1989 se Palachovo tehdy dvacet let staré poselství opět stalo čímsi živým a znovu oslovujícím. Mnozí lidé byli nakloněni si přiznat svou slabost a svá selhání, a zároveň v nich sílila chuť to napravit. Po napětí listopadových dní se zdálo, že procházíme očištěním a obnovou. Od té doby jsme však hned na několika frontách začali ustupovat a prohrávat, a dnes se zdá, že naše prohry budou ještě pokračovat. Bohužel nejde jen o neúspěchy hospodářské a politické, ale zejména mravní, a zdaleka nemohou být odvozovány jen z minulosti. Dokážeme pochopit, že Palachem symbolicky tlumočená výzva spojená s varováním pro nás nadále platí? Anebo ze všeho zbude jen historický exponát a přejmenované náměstí?